

เอโดะ Pop Culture

อาทิศย์ นิ่มนวล
สำนักพิมพ์ฟ้าและตะวันธรรม

ญี่ปุ่น เป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมชัดเจนในตัวเองเป็นอย่างมาก เรียกได้ว่าถ้าถามใครต่อใครถึงเอกลักษณ์ที่เด่นๆ ของญี่ปุ่นก็คงจะตอบคล้ายๆ กัน และสิ่งหนึ่งที่จะแข็งแกร่ง และเป็นเอกลักษณ์แบบที่ไม่ค่อยมีใครเหมือนก็ต้องยกให้เรื่องของ “ศิลปะ” เลย เอาจ่าเห็นญี่ปุ่นก็ต้องบอกเลยว่า “นี่แหละ ศิลปะญี่ปุ่น” เพราะแบบนี้เองทำให้นึกถึงไปศิลปะภาพวาดแบบหนึ่งที่ “โคตรจะญี่ปุ่น” ซึ่งหลายคนน่าจะเคยเห็นผ่านตากันมาบ่อยๆ แต่น้อยคนนักที่จะรู้ว่าศิลปะแบบนี้มันมีที่มาที่ไปอย่างไร เรากำลึงจะพูดถึง “ภาพอุกิโยะ” กัน...เอาละสิ แค่อ่านชื่อแล้ว มาครับ มาทำความเข้าใจกันดีกว่า

ภาพอุกิโยะนี้เป็นกลุ่มศิลปะของญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นในสมัยเอโดะ เป็นภาพวาดที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนชั้นกลาง หรือก็คือชาวบ้านร้านตลาดทั่วไปในสมัยนั้นนั่นเอง ซึ่งปกติแล้วศิลปะจะเป็นเรื่องของชนชั้นสูงและปัญญาชน ชาวบ้านอย่างเราๆ ท่านๆ ก็คงจะเข้าไม่ถึงอะนะครับ (และคงจะไม่เข้าไปยุ่งด้วย เพราะการหาเลี้ยงปากท้องมันสำคัญว้า...) โดยสไตล์ของภาพวาดจะค่อนข้างเน้นไปที่เรื่องราวของสิ่งบันเทิงเริงรมย์ที่ได้รับความนิยมตามยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแสดงละคร ร้องรำทำเพลง สถานเริงรมย์ ภูมิทัศน์สวยๆ

รวมไปถึงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ราชสำนัก และศาสนาด้วย (ถ้าเป็นสมัยปัจจุบันก็น่าจะคล้ายๆ กับ Instagram หรือ Pinterest อะไรแบบนั้น) ภาพอุกิโยะมีทั้งแบบที่วาดด้วยมือ แน่แน่นอนว่างานทำมือแบบนี้ก็คงต้องราคาสูง จับต้องยาก แต่เมื่อได้รับความนิยมแพร่หลายออกไปยังกลุ่มคนชั้นกลาง และชาวบ้านทั่วไป ก็ได้พัฒนาการพิมพ์เป็นการพิมพ์จากแม่พิมพ์ไม้แทน ถ้านึกภาพไม่ออกก็ลองนึกถึงตราไม้แกะรับ คือแกะไม้เป็นลวดลายที่ต้องการ แล้วเอาสีมาป้ายตามจุดต่างๆ บนแม่พิมพ์ แล้วประทับลงบนกระดาษหรือผ้า ทำให้ตราสีต่างๆ สามารถหาเสฟสื่อชนิดนี้ได้ง่าย

พูดถึงสาระเนิ่นๆ กันบ้าง คำว่า อุกิโยะ (憂世) แต่เดิมได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ มีความหมายตามตัวอักษรว่า “โลกแห่งทุกข์” หลังจากนั้นก็รับเอาความหมายของคำว่า 浮生 (ผู้เซิง) หมายถึง ชีวิตที่ไม่เที่ยง ในภาษาจีนเข้ามารวมกัน กลายเป็นคำว่า 浮世 โดยมีความหมายว่า “โลกนี้ไม่เที่ยง” ตามการสะกดแบบนี้เรื่อยมา และนี่ก็คือที่มาของสไตล์บนภาพวาดนั่นเอง เพราะผู้คนในยุคหลังๆ มานี้ใช้ชีวิตกันอย่างบันเทิงเริงรมย์ ไม่ค่อยเคร่งกับเรื่องศาสนาเท่าคนในยุคก่อน เกิดเป็นคอนเซ็ปต์ที่ว่า ชีวิตเป็นของเรา ใช้ซะ! (อันนี้เพิ่มเติมเอง...) คนก็เลยปล่อยตัวปล่อยใจไปกับเสียงเพลง ให้ใจครื้นเครง บรรเลงล่องไป ไม่ใช่จ้า! คนก็เลยปล่อยใจกับการหาสิ่งบันเทิงใส่ตัว เพราะทุกสิ่งบนโลกล้วนไม่เที่ยง จะตายวันตายพรุ่งก็ไม่รู้ (คนสมัยนั้นเขาก็ปลงกันได้ไวเหมือนกันนะ) ผู้ใช้ชีวิตแบบที่อยากใช้ดีกว่า ภาพที่วาดออกมาตามคอนเซ็ปต์ดังกล่าวจึงสะท้อนสิ่งที่เป็นที่นิยมในสมัยนั้นๆ ไม่ว่าจะละครคาบูกิ ซูโม่ เกอิชา หญิงนางโลมทั้งระดับทั่วไป และระดับสูง (花魁) (ว่าไม่ได้นะครับ ภาพอุกิโยะที่เห็นๆ กันนั้นก็มักจะมีรูปของหญิงงามเมืองซะเยอะเลย เพราะผู้ทรงอิทธิพลด้านแฟชั่นที่ทันสมัยที่สุดในสมัยนั้นก็คือเหล่านางโลมหรือหญิงงามเมืองเหล่านี้

วิธีการแต่งหน้าของพวกเธอก็ส่งอิทธิพลมาถึงภาพวาดอุกิโยะและสาว ๆ ญี่ปุ่นในสมัยนั้นด้วย) ลุกลามาไปจนถึงภาพที่สื่อถึงการเสพงาม เสพเมณูที่เรียกว่า ชุงะ (春画) กันให้เห็นใจครื้น แต่ถ้าวาดใจครื้นเกินไป ศิลปินผู้วาดคนนั้นๆ ก็โดนลงโทษได้เหมือนกัน ทั้งหมดทั้งหมดนี้จึงกลายเป็นคำนิยามของภาพอุกิโยะที่ว่า “ภาพของโลกที่น่าบันเทิงใจ”

ศิลปินเจ้าของภาพวาดที่ดัง ๆ ในสมัยนั้นก็เช่น คัทสึชิเกะ โยกุไซ เป็นศิลปินนักวาดภาพอุกิโยะ และช่างพิมพ์ ผลงานเด่นๆ ก็คือ ภาพทัศนียภาพ 36 มุมของภูเขาฟูจิ (富嶽三十六景 Fugaku Sanjuurokkei) เป็นซีรีส์ภาพที่สื่อถึงภูเขาฟูจิจากสถานที่ที่ต่างกัน ฤดูที่ต่างกัน และสภาพอากาศที่ต่างกัน และหนึ่งในผลงานในซีรีส์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากที่สุดคือ ภาพคลื่นยักษ์นอกฝั่งคานางาวะ (神奈川県 川沖浪裏 Kanagawa-oki nami ura) เป็นภาพคลื่นขนาดใหญ่ (บ้างก็ว่าเป็นทสึนามิ บ้างก็ว่าเป็นแค่คลื่นลมแรงมากกว่า) กำลังซัดเรือหลายลำออกจากชายฝั่งเมืองคานางาวะ หรือปัจจุบันคือเมืองโยโกฮาม่า จังหวัดคานางาวะ โดยมีฉากหลังเป็นภูเขาฟูจิอยู่ลิบๆ

ที่มาของภาพ:

<http://en.wikipedia.org>

